

Vlaams
Parlement

stuk **1622** (2011-2012) – Nr. 1
ingediend op 16 mei 2012 (2011-2012)

Voorstel van resolutie

van de heer Bart Tommelein en mevrouw Marleen Vanderpoorten

betreffende aandacht voor de sociale media en
sociaalnetwerksites in het onderwijs

TOELICHTING

Uit wetenschappelijk onderzoek naar het gebruik van de sociale media door kinderen en jongeren, door een kijk op het huidige onderwijsbeleid en de reeds voorgestelde plannen van de Vlaamse Regering, blijkt dat de mate waarin het Vlaamse onderwijssysteem aangepast is aan de recente evoluties en veranderingen op het vlak van de nieuwe media, om een krachtadig antwoord vraagt.

Kinderen, tieners en jongeren maken massaal gebruik van de nieuwe en sociale media. De leefwereld van een tienjarige is al goed gevuld met het gebruik van multimedia allerhande. Bijna iedereen heeft thuis een televisie, een computer, en beschikt over toegankelijk internet. Het onderzoeksrapport Apestaartjaren 3 uit 2010 deed onderzoek naar het gebruik van de nieuwe media door kinderen van de lagere school¹. Daaruit blijkt dat kinderen gemiddeld al op de leeftijd van acht jaar en acht maanden een eigen gsm hebben. 34,7% beschikt over een eigen computer, bij 26,6% staat die op de kamer. Bovendien kan meer dan een derde van de kinderen thuis op het internet surfen zonder dat de ouders het zien. Opvallend is ook dat, hoewel de minimumleeftijd voor onder andere Facebook of MySpace dertien jaar is, bijna de helft van de bevraagde kinderen (in 2010) al een profiel-pagina op een sociaal netwerk had aangemaakt. Aangezien ze massaal op Netlog, Facebook of YouTube actief zijn, betekent dat dat er gelogen moet worden over hun leeftijd. Uit het onderzoeksrapport Apestaartjaren 4 uit 2012² blijkt dat al 24,2% van de tien tot twaalfjarigen hun gsm gebruikt om sociaalnetwerkprofielen aan te passen. Twee jaar eerder was dat nog 14%³.

Volgens het rapport Apestaartjaren 4 heeft 61% van de jongeren (twaalf tot achttien jaar) vandaag een computer op hun kamer, tegenover 48% in 2008. Het onderzoek uit 2010 stelde toen al dat meer dan 65% in zijn of haar slaapkamer op het internet kan zonder controle van de ouders. Het gebruik van de sociale media is zeer frequent. YouTube en Facebook zijn met voorsprong de meest populaire websites van beide groepen⁴. Bij kinderen stond Facebook in 2010 in de top vijf, vandaag in de top drie, (weliswaar ten koste van Netlog). Ook Twitter wint enorm aan populariteit. 80% van alle ondervraagde jongeren logde de voorbije maand in op zijn Facebookprofiel, 33,2% van de kinderen vindt Facebook de favoriete sociaalnetwerksite, nog steeds 58% heeft een profiel op Netlog. Ook heeft 56% van de jongeren een YouTubeaccount, waarmee ze de afgelopen maand hebben ingelogd.

Jongeren bekijken op sociaalnetwerksites vooral veel data, terwijl ze relatief weinig zelf commentariëren (het prikbord op Facebook wordt relatief weinig gebruikt⁵). Ze onderhouden via dergelijke sociale media vooral het contact met hun beste vriend of vriendin (68%) en met schoolvrienden (66%). Verder raakte 25% van de respondenten al eens bevriend met iemand die ze online leerden kennen. Voor 17% vormde dat de basis voor een liefdesrelatie.

¹ Apestaartjaren 3, Onderzoeksrapport 2010.

² Apestaartjaren 4, Onderzoeksrapport 2012.

³ Gelijksortig onderzoek van Insites en IAB omtrent het gebruik van abonnementen op mobiele data in Europa geeft aan dat slechts 9% van de Belgen met zijn of haar gsm naar sociaalnetwerksites surft. Bij tieners tussen twaalf en veertien jaar ligt dat aantal echter tussen de 17% en 20% (gratis Wi-Fi of promoties niet meegerekend). Dat betekent dat tieners dus een voortrekkersrol vervullen inzake mobiel surfen.

⁴ Apestaartjaren 4, Onderzoeksrapport 2012, p. 17.

⁵ VANDERHOVEN, E. en SCHELLENS, T., Sociale netwerksites: een gevaar voor jongeren?, Welwijs, jg. 23, nr. 1, 2012.

Wat privacy en veiligheid betreft, is er een verschillende benadering door jongeren en kinderen. Slechts 3% van de jongeren delen hun gsm-nummer, 4% hun thuisadres. Foto's (15%), relatiestatus (20%) en geboortedatum (29%) worden door een minderheid gedeeld met iedereen⁶. De resultaten van de bevraging zouden erop wijzen dat jongeren zich vrij bewust zijn van het belang van persoonlijke informatie versus privacy. Maar de onderzoekers stellen meteen dat de praktijk wel eens anders zou kunnen zijn. Heel wat jongeren kunnen immers 'sociaal wenselijk' op de vragen geantwoord hebben. "Een groot deel denkt dat ze informatie beschermen, maar dat is eigenlijk niet zo. Nog maar eens een bewijs dat de privacysettings van SNS voor veel jongeren nog altijd een kluwen zijn."⁷

Bij een steekproef bij kinderen bleek echter dat 58% persoonlijke informatie met nagenoeg iedereen deelt, waaronder thuisadres en gsm-nummers. Een op vier kinderen is tevens bevriend met mensen die ze nog nooit hebben ontmoet⁸.

Uit dezelfde studie blijkt dat privacy op sociale netwerken een veelbesproken zorg is, maar dat zeker niet alle leerkrachten er aandacht aan besteden: "Het ASO huppelt hier hopeloos achterop, amper 1 op 10 jongeren kreeg uitleg over privacy-instellingen in de les. De BSO en TSO leerkrachten doen het een stuk beter, bij respectievelijk 31% en 44% van de jongeren kwam dit aanbod in de les."⁹

Ook ouders hebben daar niet altijd aandacht voor: "61% van de jongeren doet volledig hun eigen zin op hun profielpagina, waar en wanneer ze ook willen. Jongeren praten zelden tot nooit met hun ouders over hun doen en laten op sociale netwerksites (57%). Kinderen doen dit wel, 67,5% van de ondervraagde kinderen geeft aan af en toe te praten. (...) 62,2% begint hier zelf over te babbelen. Slechts bij 37,8% vragen de ouders hiernaar."¹⁰

Volgens Vanderhoven en Schellens plaatsen jongeren tussen de dertien en achttien jaar veeleer in beperkte mate persoonlijke informatie op hun Facebookprofiel. Hun naam, geboortedatum en hun geslacht geven ze wel mee. Daarentegen zetten jongeren wel veel foto's op hun profielpagina. Op 55% van de profielen zouden foto's van feestgedrag te vinden zijn, op 34% van de profielen foto's van alcoholgebruik en op 41% van de profielen foto's van zichzelf in ondergoed of zwemkledij.

Voorts viel er op 53% van de profielen negatief gedrag te bespeuren ten aanzien van leraren of ouders. Ten opzichte van de school was dergelijk gedrag op 39% van de profielen te vinden. Op 36% van de profielen vond men bij de interesses haatberichten¹¹.

Hoewel een belangrijk deel van de jongeren privacyinstellingen gebruikt, valt het op dat jongeren niet voorzichtiger worden en de privacyinstellingen niet vaker gebruiken naarmate ze ouder worden. Integendeel, hoe ouder jongeren worden, hoe meer risicovolle informatie ze op hun profiel plaatsen. Ook meisjes hebben de neiging om meer risicovolle informatie op hun profiel te plaatsen. Tussen het gedrag van aso-, tso- en bso-leerlingen werden door de onderzoekers geen verschillen geconstateerd¹².

⁶ Apestaartjaren 4, Onderzoeksrapport 2012.

⁷ Idem.

⁸ Idem.

⁹ Idem.

¹⁰ Idem.

¹¹ VANDERHOVEN, E. en SCHELLENS, T., Sociale netwerksites: een gevaar voor jongeren?, Welwijs, jg. 23, nr. 1, 2012.

¹² Ibidem.

Het moge duidelijk zijn dat kinderen en jongeren, de zogenaamde Y-generatie of ‘digital natives’, zich zelfstandig een aantal digitale vaardigheden hebben eigen gemaakt. Volgens het onderzoek is het echter vrij duidelijk dat jongeren hun digitale skills niet op school leren. Slechts een kleine minderheid van de jongeren kreeg de afgelopen half jaar les van een leerkracht die met Facebook, Twitter of Netlog in de les (10%) of na de les (13%) werkte. Slechts 8% van de leerlingen moest al een YouTube-filmpje online zetten. Leraren uit het tso en bso gebruiken wel vaker sociale media dan hun aso-collega's. Toch gebruiken jongeren zelf op eigen initiatief sociale media in schoolverband. Zo gebruikt bijna de helft (47%) van de ondervraagden Facebook minstens één keer per week in het kader van hun huiswerk. 17% van de leerlingen maakte zelfs een Facebookgroep over een bepaalde les¹³.

Het onderwijs blijkt dus de boot te missen als instelling die de kennisdrempel helpt weg te werken inzake bepaalde aspecten van het gebruik van de sociale media. Nochtans stellen we vanuit de klassieke onderwijsbenadering vast dat leerkrachten een structurele taak hebben in het begeleiden van kinderen en jongeren in het ‘volwassen worden’. Om ervoor te zorgen dat de jeugd van vandaag ook in de toekomst op eigen benen kan staan, moet rekening gehouden worden met de nieuwe realiteit. Die realiteit is digitaal. De sociale media en netwerken zullen een fundamenteel en structureel onderdeel van de maatschappij vormen. Dat betekent dat er zowel gevaren als opportuniteiten aan moeten worden verbonden. Het gaat niet alleen om privacyproblemen, cyberpesten of ongewenste contacten. De sociale media creëren een nieuwe vorm van sociaal contact (zeker in een geglobaliseerde wereld), er zijn mogelijkheden in het kader van het onderwijs ten aanzien van de traditionele vakken of opportuniteiten met betrekking tot de toekomstige arbeidsmarkt.

Het is dan ook van cruciaal belang dat het onderwijs vandaag beter afgestemd wordt op de toekomstige digitale maatschappij. Onze jongeren kunnen veelal wel overweg met het internet en computers, maar ze moeten ook leren omgaan met de op het net geldende conventies en regels. Het is belangrijk dat tieners die competenties op jonge leeftijd aanleren, waardoor ze de impact van de sociale media beter begrijpen.

Dat alles noopt ons er dus toe het fenomeen vanuit opvoedkundig standpunt kritisch te bekijken. Dergelijke evoluties beïnvloeden de eisen die uitgaan van de samenleving wat vaardigheden en specialistische kennis betreft.

Aangezien ons onderwijssysteem en de doelen die daar gesteld worden, de hoeksteen zijn van onze samenleving, zijn de eindtermen van het secundair onderwijs inzake ICT¹⁴ aan verandering toe. In de commissie Media wees Open Vld, bij monde van Marleen Vanderpoorten, al eerder op de vingervlugheid van jongeren met pc en internet, en de vaak ontbrekende link met de strategische vaardigheden om de impact van hun digitale handelingen in te schatten¹⁵.

Onderzoek bevestigt bovendien dat het niet is omdat de ‘digital natives’ opgegroeid zijn in een voor hen natuurlijke digitale leefwereld, dat ze er allen even vaardig mee omspringen.

Ofschoon de minister van Onderwijs onderkent dat de opkomst van de sociale media de behoefte aan strategische ICT-vaardigheden bevestigt, meent hij dat de actuele eindtermen volstaan om toekomstige trends te ondervangen. Vanaf september 2010 werd ‘Media-wijsheid’ immers opgenomen als vakoverschrijdende eindterm voor het gehele secundair onderwijs.

¹³ Apestaartjaren 4, Onderzoeksrapport 2012.

¹⁴ “Leerlingen gebruiken ict op een veilige, verantwoorde en doelmatige manier.”, “Leerlingen kunnen ict gebruiken om eigen ideeën creatief vorm te geven.”, “Leerlingen kunnen ict gebruiken om een veilige, verantwoorde en doelmatige manier te communiceren.”, “Leerlingen kunnen ict gebruiken bij het voorstellen van informatie aan anderen.”.

¹⁵ *Vraag om uitleg* VI. Parl. 2010-11, nr. 808.

Eind 2002 werd de sensibiliseringscampagne ‘Klikvast’ gelanceerd, een project rond veilig ICT-gebruik op school. Klikvast is een campagne die kinderen, adolescenten, ouders en leerkrachten bewust moet maken van de gevaren van internet. Het gaf onder meer een antwoord op de vragen hoe scholen hun leerlingen kunnen leren omgaan met mogelijke schadelijke inhoud en contacten via het internet en hoe leerkrachten en leerlingen kunnen omgaan met cyberpesten¹⁶. Verder is er KlasCement, de portaalsite voor en door leerkrachten, waar zij lesmateriaal met elkaar kunnen delen. KlasCement is met meer dan 60.000 leden het grootste en drukst bezochte sociale onderwijsnetwerk in Europa¹⁷ en geniet onder andere de steun van de Vlaamse overheid¹⁸. Daarnaast werd in dit kader al een aantal interessante privéprojecten gelanceerd¹⁹. De rol die het onderwijs moet spelen inzake opleiding op het gebied van de sociale media kan niet onderschat worden, temeer daar ook ouders en jongeren zelf aangeven dat ze van de school verwachten dat die jongeren traint in een verantwoord gebruik van internet. De vraag is echter hoe adequaat de huidige initiatieven tegemoetkomen aan de huidige behoeften en in welke mate dat accuraat gebeurt.

Vanwege de onduidelijkheid in welke mate veilig gebruik van sociaalnetwerksites daadwerkelijk is opgenomen in het curriculum, ging de Vakgroep Onderwijskunde van de Universiteit van Gent na of scholen ook effectief aandacht besteden aan dit onderwerp²⁰. De resultaten geven onder meer aan dat er volgens de leerlingen weinig aandacht gaat naar het onderwerp. Meer nog, 99,5% van de leerlingen gaf aan nog nooit gehoord te hebben van bestaande lessenspakketten rond het onderwerp. Ook 99,5% van de leerkrachten heeft nog nooit van dergelijke lessenspakketten gehoord, hoewel verscheidene bestaande pakketten gratis downloadbaar zijn. Algemeen blijkt dat het onderwerp weinig geïntegreerd is in het curriculum. Tegelijk, echter, toonde datzelfde onderzoek aan dat het wel degelijk zin blijkt te hebben dat jongeren op school in aanraking komen met instructies over veilig gebruik van sociaalnetwerksites. De onderzoekers geven terecht aan dat sociaalnetwerksites in de eerste plaats een verrijking zijn en dat we ze ook zo moeten benaderen, hetgeen echter betekent dat het des te belangrijker wordt om jongeren op een positieve manier te benaderen om hun te leren hoe ze zich doordacht door het internetlandschap moeten bewegen. De minister gaf nochtans eerder aan dat door structurele verbeteringen leerkrachten zich meer zouden kunnen toelagen op pedagogische ICT-taken²¹. En hoewel er eindtermen zijn met betrekking tot ICT en de digitale media, en scholen dus verondersteld worden daaraan te werken, beslist de school zelf hoe ze dat doet.

De conceptnota Mediawijsheid die de Vlaamse Regering onlangs goedkeurde, tracht tegemoet te komen aan de behoefte aan een betere competentieontwikkeling op het vlak van mediawijsheid. Mediawijsheid is het vermogen om creatief, actief, kritisch en bewust om te gaan met media allerhande. Mediawijsheid is met andere woorden een noodzakelijke competentie die jongeren op school moeten aanleren, de bovenvermelde onderzoeksresultaten indachtig. De verwijzing in de conceptnota naar ‘attitude’ wat mediawijsheid betreft, vindt Open Vld een terechte verwijzing. Het bewustzijn van verplichtingen en verantwoordelijkheden in mediagedrag, het omgaan met sociale en ethische aspecten, het besef van het effect dat media kunnen hebben en bekendheid met en de toepassingsvaardigheid van het auteursrecht, gegevensbescherming en privacy zijn terecht bekommernissen. Echter, de conceptnota blijft in haar concrete stappen om kinderen en jongeren te leren omgaan met de sociale media erg vaag. Er wordt bovendien algemeen gezien weinig specifieke aandacht besteed aan de uitdagingen ten aanzien van de sociale media – in tegenstelling

¹⁶ Vergadering Commissie voor Onderwijs en Gelijke Kansen 20/01/2011.

¹⁷ www.edrene.org.

¹⁸ www.paljsken.be.

¹⁹ Het Skoolmate project (Intel), en het Anytime anywhere learning-project (Microsoft).

²⁰ VANDERHOVEN, E. en SCHELLENS, T., Sociale netwerksites: een gevaar voor jongeren?, Welwijs, jg. 23, nr. 1, 2012.

²¹ Antwoord op vraag nr. 578 van 2 september 2011.

tot de verwijzing naar het gebruik van games – en aan de manier waarop het onderwijs jongeren daarbij kan ondersteunen. De conceptnota vermeldt wel de belangrijke rol van het onderwijs en onderkent haar rol om mediakennis en mediavaardigheden op een hoger niveau te brengen, zodat jongeren ook kritisch en beredeneerd de nieuwe media kunnen gebruiken. “Bewust en kritisch met diverse media-inhouden kunnen omgaan, is één van de belangrijkste bekommernissen van een performant mediawijsheidsbeleid²²”, hetgeen inderdaad een terechte opmerking is. De conceptnota poneert dat scholen de uitgelezen plekken zijn om ervoor te zorgen dat iedereen over de diverse mediawijsheidscompetenties beschikt, hetgeen ook op een kritische, efficiënte, verantwoorde en veilige manier omgaan met (nieuwe) media impliceert. We zagen echter dat het onderwerp, ondanks de nieuwe eindterm, vandaag slechts weinig ingebed is in het curriculum. De aangekondigde sensibiliseringscampagne betreffende “hoe gedraag ik me online?” is daarbij een welkome zaak, hoewel een sensibiliseringscampagne niet zonder meer zal leiden tot een structurele inbedding in het curriculum van hoe jongeren zich moeten gedragen op sociaalnetwerksites allerhande. Opnieuw zien we daar immers de vermelding dat de campagne lesmateriaal aanbiedt, dat nu ook al voorhanden is, maar dat thans amper benut wordt.

Verder willen de minister, bevoegd voor het mediabeleid, en de minister, bevoegd voor het onderwijs, via een gezamenlijk actieplan de verschillende doelgroepen voor mediawijsheid sensibiliseren en de mediawijze aanpak beter bij de behoeften en interesses van kinderen, jongeren en volwassenen laten aansluiten.

Aangezien onderzoek ons leert dat jongeren wel degelijk wensen dat de school hun iets bijbrengt over verantwoord internetgebruik, moet men in de actuele situatie vaststellen dat er in relatie daarvan tot het aanbod nog steeds een kloof gaapt²³.

De minister van Media werkt ook aan een kenniscentrum voor mediawijsheid dat onder meer kennis zal verzamelen over technische ontwikkelingen en wetenschappelijk onderzoek zal uitvoeren naar de effecten en educatieve mogelijkheden van nieuwe media zoals internet, games en interactieve software. Het kenniscentrum voor mediawijsheid past in het meerjarenplan voor mediawijsheid en wordt geacht tegen 2013 operationeel te zijn. De hoofdverantwoordelijkheid voor het kenniscentrum ligt bij de minister van Media. Het centrum zou de mediawijsheidscompetenties van Vlaamse burgers moeten verhogen, op het vlak van kennis, vaardigheden en attitudes. Het kenniscentrum moet steunen op kennisopbouw en -deling, met als prioritaire doelgroepen kinderen en jongeren, ouders, leerkrachten, ouderen, mensen in armoede, de professionele sector van de media en het socioculturele werkveld. Vanuit zijn coördinerende rol zou het kenniscentrum advies, materiaal, praktijkvoorbeelden en informatie over alle aspecten van mediawijsheid beschikbaar moeten stellen, net zozeer als het een plek moet zijn waar relevant onderzoek wordt vertaald, nieuwe media worden uitgetest en de resultaten daarvan gevalideerd, digitale didactiek met betrekking tot media-educatie verder wordt ontwikkeld en projecten worden gefinancierd. Wij zien echter ook voor dat centrum een belangrijke rol weggelegd inzake het concrete gedrag van jongeren op sociaalnetwerksites.

Kortom, de actuele tendensen inzake de sociale media en de toenemende digitalisering van de (onderwijs)wereld, nopen ons ertoe accuraat te handelen. Hoewel de leergebiedoverschrijdende eindtermen ICT opgenomen zijn in het eindtermenpakket van het lager onderwijs, zijn ze vaak te veel gericht op instrumentele en technische vaardigheden.

²² LIETEN, I. en SMET, P., conceptnota Mediawijsheid, pg. 22.

²³ Safer Internet Program, Assessment report on the status of online safety education in schools across Europe, 2009.

De leerlingen moeten echter ook leren omgaan met de op het net geldende netiquette. Uit de bovengenoemde cijfers blijkt immers duidelijk dat lagereschoolkinderen al zeer actief zijn op internet en sociaalnetwerksites. Voor jongeren uit het secundair onderwijs geldt hetzelfde: ondanks het feit dat mediawijsheid in de totale vakoverschrijdende eindtermen is opgenomen, is het onderwerp onvoldoende geïntegreerd in het curriculum. Wanneer men vaststelt dat het onderricht van thema's zoals de sociale media onvoldoende ingebed is in het curriculum, kan men bezwaarlijk stellen dat de eindtermen voldoende generiek zijn om te voldoen aan de 21e-eeuwse uitdagingen inzake de sociale media en digitalisering. Hoewel de conceptnota Mediawijsheid aangeeft dat er een expertengroep opgezet zal worden die de thematiek van beeldgeletterdheid verder zal uitdiepen en de behoefte aan een verdere verankering van beeldgeletterdheid en mediawijsheid in het onderwijscurriculum zal beargumenteren, lijkt de verwijzing naar de sociale media in de nota toch vrij afwezig. Er zullen wel nieuwe eindtermen ontwikkeld worden om beeldgeletterdheid te integreren in het onderwijscurriculum, maar wat de sociale media betreft wordt deze piste schijnbaar niet opengehouden. De verankering van mediawijsheid zal volgens de conceptnota inderdaad gevalideerd worden. De vraag is echter of door de vaagheid van dat begrip wel voldoende ondersteuning zal worden geboden ten aanzien van gedrag van jongeren op sociaalnetwerksites. Verder neemt de behoefte aan het tegen 2013 beloofde kenniscentrum steeds meer toe.

De revolutie inzake de sociale media beïnvloedt bovendien ook het gedrag van de leraar²⁴. Onderzoek²⁵ dat verricht is naar de rol van leerkrachten in dit proces, toont aan dat leraren veeleer repressief optreden ten aanzien van sociaalnetwerksites dan dat ze er de kansen van inzien. In 34% van de betrokken scholen wordt het gebruik ervan gecontroleerd en in 40% van de gevallen wordt het gebruik resoluut geblokkeerd.

Het gedrag van leerkrachten op sociaalnetwerksites verschilt naargelang het onderwijsniveau. Zo voegt 6% van de leerkrachten in het lager onderwijs leerlingen toe als contact terwijl docenten in het hoger onderwijs 40% studenten aan hun contactenlijst toevoegen. Sociaal netwerken wordt daar immers eerder gezien als educatief waardevol: 14% van de docenten in het hoger onderwijs gebruikt de sociale netwerken voor educatieve doelen. In scholen waar afspraken gemaakt worden aangaande de sociale netwerken, voegt 11% van de leerkrachten leerlingen toe als contact, in scholen waar er geen afspraken zijn, is dat 21%. Zoals reeds gesteld werd, kreeg slechts een kleine minderheid van de jongeren het afgelopen half jaar les van een leerkracht die met Facebook, Twitter, Netlog in de les (10%) of na de les (13%) werkte. Slechts 8% van de leerlingen moest voor een opdracht voor school al een YouTube-filmpje online zetten²⁶.

In ieder geval vragen nieuwe communicatiemiddelen om nieuwe communicatieregels. De omgangsvormen tussen leerkrachten, ouders en leerlingen via dergelijke nieuwe media roepen vragen op in het werkveld. Uit het antwoord van de minister van Onderwijs op een vraag om uitleg (*Vraag om uitleg* VI. Parl. 2010-11, nr. 2052) van collega Van Malderen, bleek dat de minister meent dat de huidige regelgeving in verband met omgangsvormen volstaat. De minister is net als wij van mening dat het gebruik van de sociale media door leerkrachten geen negatieve evolutie is. Hoe daarmee omgegaan wordt, behoort tot de taak van de scholen, de netten en het gezond verstand van de leerkracht. Extra regelgeving is in dezen wellicht niet de optimale manier waarop men meer helderheid kan scheppen voor zowel leerkrachten, directies, ouders als leerlingen wat hun omgang met de sociale media betreft. Het kenniscentrum voor mediawijsheid zou in dezen een tegemoetkoming betekenen, niettegenstaande dat het gebruik van de sociale media de behoefte eraan niet alleen bevestigt, maar ook steeds acuter maakt.

²⁴ Apestaartjaren 3, Onderzoeksrapport 2010: Deel 2: Middelbare school (Totaal deden 1725 lln. uit 12 secundaire scholen uit Oost-Vlaanderen mee).

²⁵ Lerarendirect: 29 september 2010 n.a.v. een onderzoek van studenten communicatie van de Lessius Hogeschool Mechelen. Dit onderzoek werd uitgevoerd bij 250 katholieke secundaire scholen en behandelde sociaalnetwerksites en het onderwijs.

²⁶ Onderzoeksrapport Apestaartjaren 4 (2012).

Het risico dreigt dat wanneer leerkrachten in het ongewisse blijven wat de omgangsvormen op sociaalnetwerksites betreft, zij het gebruik ervan zullen afblokken. Steeds meer blijkt immers dat leerkrachten ondersteuning missen bij het gebruik van de sociale media. Dat zou onder meer mee aan de basis liggen van de oorzaak waarom ze niet klaar zijn om de nieuwe media in de klas te gebruiken. Leerkrachten zouden nauwelijks bijscholing krijgen over de sociale media die dieper gaat dan louter het louter informerende. Toelichting over het pedagogische en didactische gebruik ervan zou veelal ontbreken. Bovendien zouden slechts weinig leerkrachten openstaan voor de sociale media omdat ze vaak geen kennis hebben van de voordelen ervan. Echter, wanneer leerkrachten het bestaan van de sociale netwerken negeren, verhindert men een adequate aanpak om jongeren ermee te leren omgaan²⁷.

De sociale media bieden immers een rijkdom aan kansen. Hoewel de opkomst van de sociale media zich in vele gunstige effecten openbaart, kent de nieuwe digitale sociale wereld ook een schaduwzijde. Het sociale leven op internet beïnvloedt niet alleen de identiteitsvorming, sinds Facebook mee de identiteit ging bepalen, wordt die 'online-identiteit' vooral gevormd door wat men publiceert²⁸. Facebook blijft je activiteit monitoren en ook aanverwante bedrijven proberen via applicaties (spelletjes, verjaardagskalenders) zoveel mogelijk persoonlijke gegevens over je mediagebruik te verzamelen. Net zoals er aan alle media gevaren vasthangen, bestaat dat risico ook voor internet- en computergebruik. Er is daartoe niet alleen een rol voor het onderwijs weggelegd, maar ook voor de ouders. Toch zou het wereldvreemd zijn om de opkomst van de sociale media dood te zwijgen vanwege de schaduwkanten ervan. De nieuwe media bieden immers een heuse toegevoegde waarde en dragen bij aan de ontwikkeling van kinderen, op voorwaarde van een goede begeleiding. Sociaalnetwerksites bieden voor jongeren heel wat mogelijkheden om een identiteit uit te bouwen, ze leren hun om contacten te onderhouden en brengen hen in contact met mensen uit andere leefwerelden. Onderzoek wees bovendien uit dat gebruikers van de sociale media meer (hechte) vrienden hebben en minder sociaal geïsoleerd zijn dan niet-gebruikers²⁹. Daarenboven wordt beweerd dat het gebruik van Facebook een positief effect zou hebben op de schoolresultaten vanwege het verzamelen en delen van informatie die ermee samenhangt³⁰.

Het mag dus niet de bedoeling zijn dat leerkrachten het gebruik van sociaalnetwerksites afblokken. Leraren moeten leerlingen daarentegen steunen in hun gebruik van dergelijke sites en er interesse voor tonen. Veeleer dan de mogelijkheden die vasthangen aan de sociale media te negeren, zouden leerkrachten jongeren moeten steunen en hun vertrouwen winnen om ze op een verantwoorde manier te laten omgaan met sociaalnetwerksites³¹. Leerlingen moeten dus gewezen worden op het nut van die communicatiemiddelen. Enkel op die manier kunnen ze immers mediawijzer worden³². Het onderzoeksrapport Apestaartjaren 3³³ roept media en beleidsmakers tevens op tot een genuanceerde berichtgeving over jongeren en de nieuwe media. Communicatie over deze tools verdient beter dan eenzijdige paniekerige onheilsberichtgeving. Ook de positieve mogelijkheden ervan moeten in de kijker gezet worden.

²⁷ JOCHMANS, K., Leerkrachten missen bijscholing over sociale media, 26 april 2012, <http://www.xioskrant.be/leerkrachten-missen-bijscholing-over-sociale-media/>.

²⁸ Inside digital media: Summer 2011.

²⁹ HAMPTON, K.N., GOULET, L.S., RAINIE, L. en PURCELL, K., Social Networking Sites and our lives, Washington DC: Pew Internet & American Life Project, 2009.

³⁰ JUNCO, R., Too much face and not enough books: The relationship between multiple indices of Facebook use and academic performance, *Computers in Human Behavior*, jg. 28, Nr. 1, 2012.

³¹ VANDERHOVEN, E. en SCHELLENS, T., Sociale netwerksites: een gevaar voor jongeren?, *Welwijs*, jg. 23, nr. 1, 2012.

³² COS, jg. 27 nr. 10, 2010.

³³ Apestaartjaren 3, Onderzoeksrapport 2010.

Dat laatste betekent niet dat we de teugels kunnen vieren, maar wel dat we door een correcte begeleiding de positieve effecten van die instrumenten ten volle kunnen benutten. Het EU Kids Online survey leert dat de schoolcontext de plaats is – na de thuiscontext (87%) – waar kinderen het internet het meest gebruiken (63%). Dat betekent dat leerkrachten een belangrijke rol hebben in het opvoeden van kinderen met betrekking tot het veilig en verantwoordelijk gebruik van het internet³⁴. Dat maakt een goede ICT-dienstverlening voor de ondersteunende onderwijsprocessen tot een belangrijke randvoorwaarde³⁵. Naast opvoeding in het gebruik van de sociale media, kunnen de sociale media zelf ook door leraren gehanteerd worden in hun lessenpakket.

Gebruik van de nieuwe media in het lessenpakket lijkt een noodzaak te worden. Schoolgaan, opvoeding en leren moeten mee evolueren met de veranderingen die gepaard gaan met de ontwikkelingen in het internetlandschap. De nadruk van scholing zal na verloop van tijd steeds meer komen te liggen op leren leren, in plaats van op zuivere kennisoverdracht. Van leerkrachten wordt aldus verwacht dat ze leren omgaan met interactieve manieren van lesgeven, samenwerkend leren en de mogelijkheid voor leerlingen om zelfstandig informatie te verkennen en te ontdekken³⁶.

De ontwikkeling van het internet tot een interactief medium waarbij gebruikers actief omspringen met het instrument, heeft ertoe geleid dat leerkrachten de afgelopen jaren experimenteerden hoe die aan de ‘web 2.0-evolutie’-gerelateerde technieken een meerwaarde kunnen bieden voor hun lessen. De ervaringen van de leraren en onderzoek naar de integratie van deze web 2.0-technieken bevestigen die meerwaarde³⁷. Zo zouden leerlingen actiever meewerken omdat ze vlugger een persoonlijke toets aan hun werk kunnen geven, oefenen ze door middel daarvan vakoverschrijdende vaardigheden zoals teamwerk en het geven van feedback, waardoor ze bijgevolg meer variatie krijgen in hun oefenrepertoire, hetgeen op zijn beurt tot meer creativiteit leidt.

Een belangrijke kanttekening daarbij is echter dat bij een gebrek aan een ondersteunende context in termen van tijd en middelen, de positieve rijkdom van die instrumenten onbenut blijft³⁸. Bovendien is het voor vele leerkrachten geen evidentie om het lessenpakket dat ze ondertussen in hun vingers hebben, over een andere boeg te gooien. Het is daarbij ook noodzakelijk dat de leraar daartoe over genoeg kennis beschikt³⁹. Leraren die werken met vaste etappes, hanteren een leerstijl die vaak niet past in het open verhaal van de sociale media als onderwijsinstrument; de boodschap is dus om dat niet te forceren. De sociale media gebruiken als onderwijsinstrument betekent immers samenwerken. Vakliteratuur beschrijft hoe het reageren op elkaars werk en het in team werken om inhoud te creëren voordelen zijn die passen binnen het project van het gebruik van de sociale media op school. Voor leerlingen biedt het de mogelijkheid om gemakkelijk met elkaar of met de leraar in contact te treden om vragen te stellen⁴⁰; discussies online voeren is voor introverte of verlegen kinderen laagdrempeliger⁴¹; de leraar kan bepaalde activiteiten, tv-programma's, onlinepersartikels of websites die aanleunen bij de les, via de sociale netwerken

³⁴ EU kids online survey 2010.

³⁵ COS, jg. 28, nr. 10, 2011.

³⁶ TAPSCOTT, D., *Grown up Digital. How the Net Generation is changing your World*, McGraw-Hill, Get Abstract, 2009, pg. 4.

³⁷ Tijdschrift voor docenten aan (jong)volwassenen, jg. 28, nr. 167, oktober 2010.

³⁸ Tijdschrift voor docenten aan (jong)volwassenen, jg. 28, nr. 167, oktober 2010.

³⁹ (Breedbeeld, dec '10 – feb '11).

⁴⁰ COS, jg. 27, nr. 10, 2010.

⁴¹ Deze visie is geïnspireerd door Elizabeth Delmatoff, lerares in Portland, Oregon, volgens Mashable: een Amerikaanse nieuwswebsite en blog die zich voornamelijk focust op social media.

doorgeven et cetera⁴². Bovendien bieden videolessen via Youtube (uitgedacht door Khan Salman) de mogelijkheid om externe actoren te betrekken in het onderwijs⁴³.

Bart TOMMELEIN
Marleen VANDERPOORTEN

⁴² Breedbeeld, dec '10 – feb '11.

⁴³ COS, jg. 28, nr. 10, 2011.

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

- gelet op:
 - 1° de actuele tendensen inzake de sociale media en de digitalisering, zoals daar zijn:
 - a) de massificatie van multimedia en toegang tot sociaalnetwerksites allerhande;
 - b) het massaal gebruik ervan door kinderen en jongeren;
 - 2° de mate waarin die evolutie zowel omgangsvormen als gedrag van leerkrachten beïnvloedt;
 - 3° de rijkdom aan mogelijkheden die die evolutie biedt, zoals daar zijn:
 - a) de aanwending ervan ten gunste van educatieve doeleinden;
 - b) de mate waarin het de ontwikkeling van leerlingen ten goede komt, op voorwaarde van een adequate begeleiding;
 - c) het gunstige effect ervan op de sociale vaardigheden van de leerlingen;
 - d) het gunstige effect ervan op de schoolresultaten van de leerlingen;
 - 4° de daaraan inherent verbonden uitdagingen, zoals daar zijn:
 - a) het bijwijken negatieve of risicovolle gedrag van bepaalde jongeren op dergelijke websites;
 - b) de nog vaak ontbrekende link tussen technische en strategische vaardigheden en de kennis van de netiquette;
 - 5° de behoefte aan ondersteuning van leerkrachten in hun omgang met de sociale media;
 - 6° de behoefte aan ondersteuning van leerlingen in hun omgang met de sociale media;
 - 7° de rol van de school dienaangaande:
 - a) gezien de opname van mediawijsheid in de eindtermen;
 - b) gezien de ondermaatse mate waarin de omgang met de sociale media geïntegreerd is in het curriculum;
 - 8° de aankondiging van de komst van een kenniscentrum voor mediawijsheid tegen 2013;
- vraagt de Vlaamse Regering:
 - 1° aandacht te hebben voor het toenemende gebruik van sociaalnetwerksites bij zowel jongeren als bij leerkrachten door:
 - a) de al bestaande projecten te herzien en aan te passen aan de tijdgeest, en eventueel nieuwe projecten op te zetten;
 - b) maatregelen te nemen om veilig, rationeel en efficiënt gebruik van sociaalnetwerksites beter in te bedden in het curriculum zodanig dat jongeren de nodige technische en strategische vaardigheden aangeleerd krijgen, zowel in het lager als in het secundair onderwijs;
 - 2° actie te ondernemen om de bestaande lespakketten beter bekend te maken bij leerkrachten, leerlingen en hun ouders;
 - 3° leerkrachten lager en secundair onderwijs de nodige ondersteuning te bieden om met de nieuwe media te leren omgaan in hun lespraktijk, zodanig dat ze de voordelen ervan naar waarde kunnen schatten en die aanwenden ten gunste van het leertraject en zodanig dat ze die kunnen integreren in het kader van diverse lesmomenten;
 - 4° in het kader van het vorige punt te onderzoeken hoe kinderen en jongeren het beste kunnen worden opgeleid inzake internetgebruik, en het gebruik van de sociale media in het bijzonder, en om ook het lager onderwijs te betrekken bij dat onderzoek;
 - 5° de ontwikkeling van het kenniscentrum voor mediawijsheid te bespoedigen en specifieke aandacht te schenken aan dat onderwerp binnen de ontwikkeling van het kenniscentrum voor mediawijsheid;

- 6° in de in de conceptnota aangekondigde sensibiliseringscampagne ook voldoende aandacht te besteden aan de positieve kanten van de sociale media;
- 7° voldoende aandacht te besteden aan specifiek de sociale media en die niet te laten abstraheren binnen het geheel van de ‘mediawijsheid’;
- 8° concrete actie te ondernemen op het vlak van de sociale media en daar een duidelijke communicatie over op te zetten.

Bart TOMMELEIN

Marleen VANDERPOORTEN